

Schmal Róza

ELRAKTÁROZOTT VÁROS II.

Az Elevátorház

*installáció fotók, grafikák, archív fényképek és idézetek
felhasználásával*

2012-2013.

Képzőművészeti munkámban a városi tér szubjektív megőrzésének és alakításának motívumai érdekelnek: az a mód, ahogyan a személyesen megélt teret emlékezetünkben elraktározzuk, ahogyan ebben a „raktárban” kezeljük, átrendezzük, ahogy kapcsolatba léptetjük más helyek lenyomataival. Ehhez a munkához adódott új motívumként a budapesti Elevátor, amely fénykorában hatalmas gabonarakta volt, „az ezredéves kiállításokor Budapestnek valósággal Eiffel-tornya” Móricz Zsigmond egy publicisztikája szerint, később azonban, lassú pusztulásában a város „szédületes kriptája” lett. A világ második legnagyobb gabonaraktaaként számontartott Monarchia korabeli Budapest büszkesége a mai Nehru-park helyén állt, a Közraktárak mellett, tehervonatok sínparjai vezettek kersztül rajta, a Dunán érkező hajókból pedig egy emelőszerkezettel lehetett kirakodni a gabonát. Akkoriban 2300 vagon búza volt állandóan felhalmozva benne, a harmincas évek elején, Móricz írásának születésekor már csak 200. („...fű nő a raktárak vasúti sínei között, még a szénkupacok tetején is fű van.”) A háborúban bombatámadás érte, 1948-ban lebontották, ma semmi nyoma az épületnek. Az épület szimbolikus jelentőségén túl azért került érdeklődésem középpontjába, mert lehetőséget teremtett, hogy az emlékezés-felejtés témát nagyon konkrétan kössem össze a raktározás képzetével, ráadásul olyan vizuális elemeket is kínált (pl. gabona, vagon), amelyek a korhoz kapcsolódó és máig ható kollektív traumák megidézésére is alkalmasak. Elkészítettem az Elevátor „hamis” nyomait: egykori helyén, a Ferencvárosban járdák térképre emlékeztető repedéseit töltöttem meg búzaszemekkel, majd lefotóztam őket. A huszas-harmincas évekből származó Budapest térképek felhasználásával, részben azok felületére rajzoltam „hamis” ábrákat az Elevátort ismertető eredeti Ulrich Keresztély-idézetekhez. Az installációnak részét képezik ezeken kívül az Elevátor történetét és működését feldolgozó dokumentumok, fotók, tervrajzok másolatai is.

„Hatalmas raktárakat építettek, melyek az Elevátorban csúcsosodtak s fejeződtek be.

Ezzel a művel s a Duna-parti vasúttal ide terelték a Nagy-Magyarország mindennemű mezőgazdasági termékét. Ez volt az egyetlen búzaraktár az egész ország számára. (...) A Soroksári úton hatalmas malmok épültek. Egy sereg gyár fejlődött itt, amelyek az agrártermékek feldolgozásával foglalkoztak. Az egész Fercváros valósággal az ország raktárává alakult át. Itt volt a Központi Vásárcsarnk és a szabad piac, itt bonyolítottak le nagyban és kicsinyben minden eladást a piacon.

Maga a városrész emiatt a raktárváros jellegét kapta meg. Ebben a városrészben még csak meg sem jelent az európai városélet. Itt csak megőrizték az anyagot, amire szükség volt a többi Budapest számára, sőt az egész ország s a külföld számára is. (...)

A napokban felmentem az Elevátor hetedik emeletére. Ez az épület, amely az ezredéves kiállításakor Budapestnek valósággal Eiffel-tornya volt, látványosság és büszkeség, ahol 2300 vagon búza volt állandóan felraktározva, ahova naponta 50-60 vagon futott be, ma üres. Talán 200 vagon búza van benne. Mikor én ott voltam, egyetlen vasúti kocsi sem volt a síneken.

Budapest szédületes kriptája lett az Elevátor, és fű nő a raktárak vasúti sínei közt, még a szénkupacok tetején is fű van.”

*Részlet Móricz Zsigmond Ferencváros című publicisztikájából
– Pesti Napló 1933. november 17.*

(in: Móricz Zsigmonddal Budapesten – Riportalbum a 20. század első évtizedeiből. Szerk.: Kolos Réka. Holnap Kiadó, 2010, 73-76. o.)

„Magyarországban, e kiválóan földművelő országban, melynek kivitele gabonában évenként több millió métermázsára rüg, eddigelé alig voltak intézmények e hatalmas forgalom támogatására.”

Ulrich Keresztély: Budapest főváros elevatora, „Ulrich” módszere szerint. Budapest, 1884. 3. o.

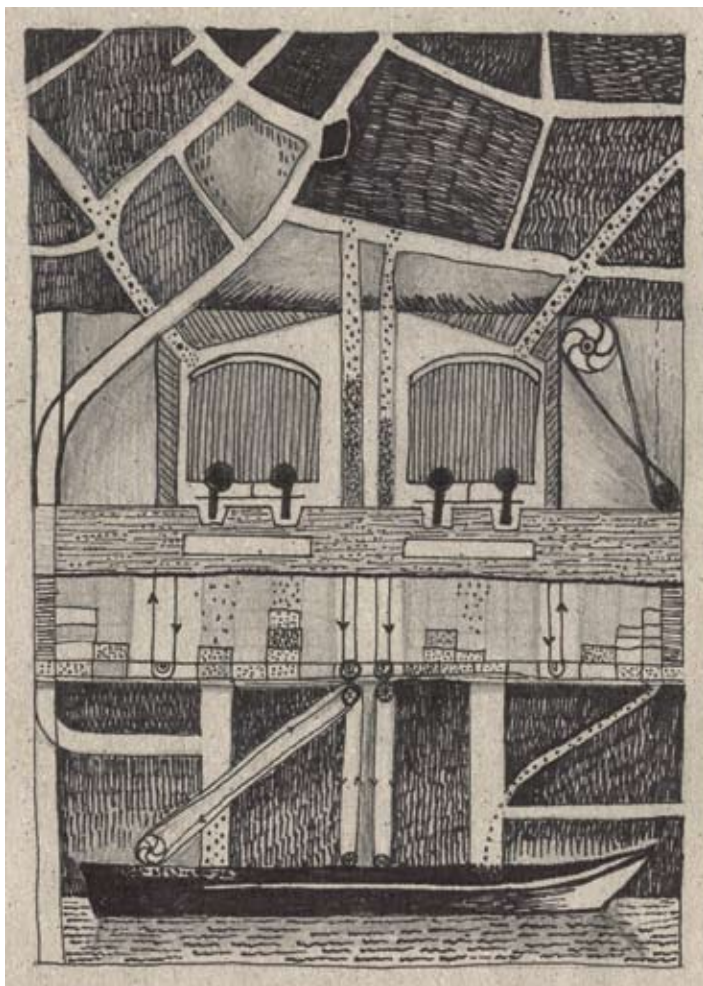
„...az elevátorok intézményének főelőnye abban áll, hogy oly ponton, ahol az összes közlekedési eszközök találkoznak, egyszerűen egy gépezeti felszereléssel ellátott raktár is van, amely elég nagy arra, hogy egy ily telepnek megfelelő gyors forgalom igényeit kielégíthesse, s amelyben gépezeti felszerelés segélyével közvetlenül be- és kiraktározni lehet; oly intézmény, amely egyik forgalmi eszközről a másikra való átrakodást a legolcsóbban teljesíti; amelynél minden közbe eső költséges szállítás szüksége eszik; amely pontos és biztos ellenőrzést nyújt...”

Ulrich Keresztély: Budapest főváros elevatora, „Ulrich” módszere szerint. Budapest, 1884. 3-4. o.

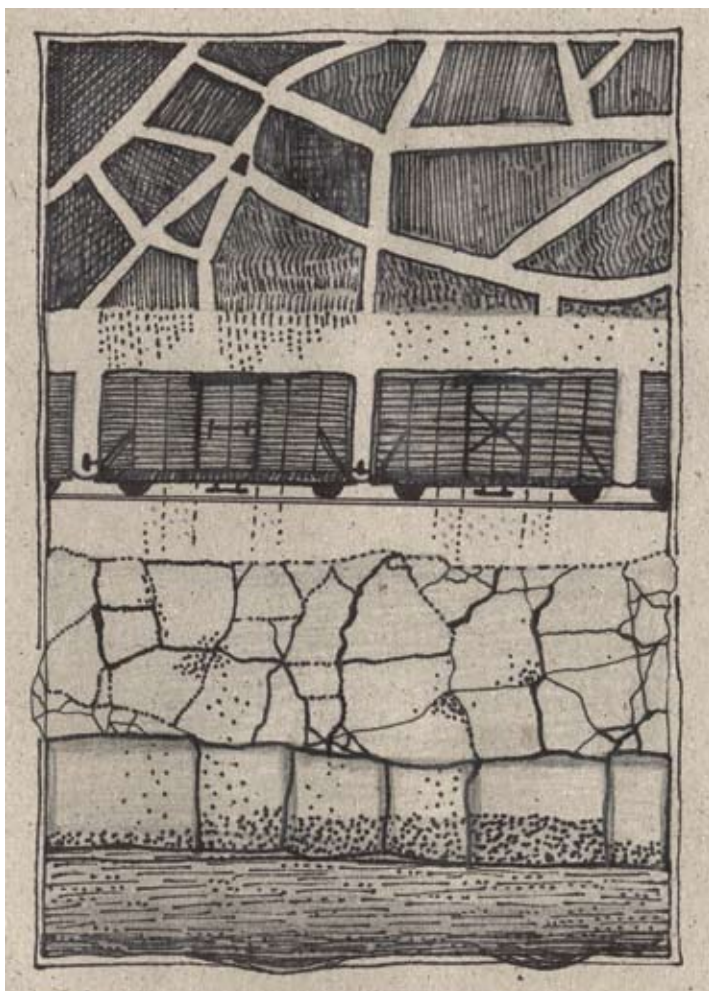
„Az elevátor a főváros déli végén épült; egy részét képezi ez a város nagy közraktári telepének. (...) Ezen telepek a Duna mentében vasuti vágányok által vannak átszelve, melyek az összes magyar vasutakkal összekötve a forgalmat közvetítik. Oly elhelyezés ez, melynél előnyösebb ily nagy telepre nézve nem is gondolható...”

Ulrich Keresztély: Budapest főváros elevatora, „Ulrich” módszere szerint. Budapest, 1884. 8. o.

„...miután ezen közlekedési eszközök egymással közvetlen érintkezésben állanak, az átrakodás az egyikről a másikra könnyen eszközölhető. Épen ebben fekszik mindezen telepek rationalis üzemének fő- és alapfeltétele, mely ily módon kitűnően megoldottnak mutatkozik.”

Ulrich Keresztély: Budapest főváros elevatora, „Ulrich” módszere szerint. Budapest, 1884. 8. o.

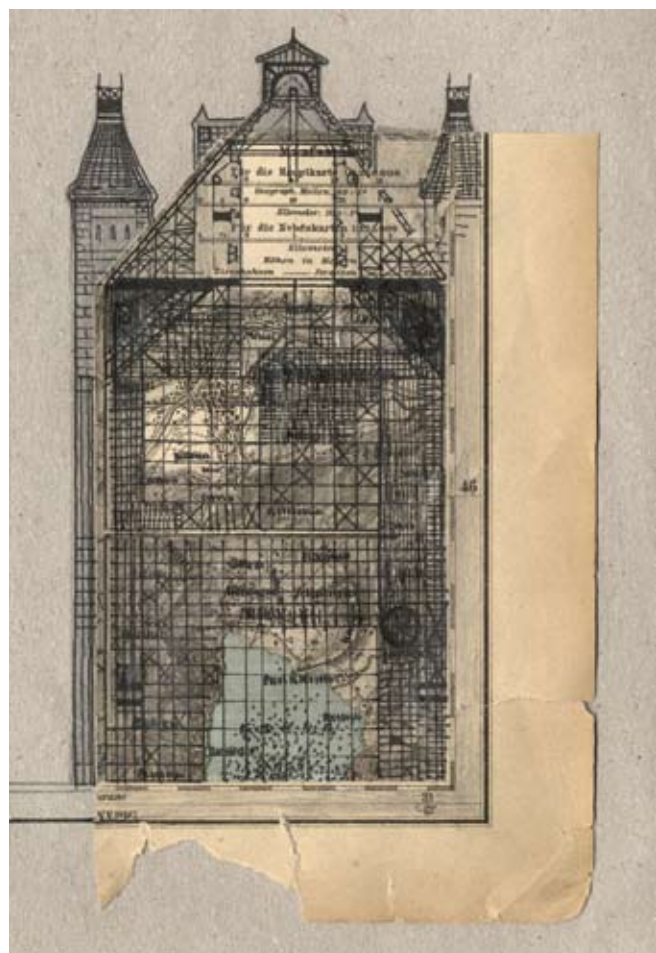

„Az összes vágányok, valamint utvonalak ugyancsak ezen magasságban fekszenek, a kazánház egyedüli kivételével, melynek padozata 0.96 méterrel magasabban fekszik.”

Ulrich Keresztély: Budapest főváros elevatora, „Ulrich” módszere szerint. Budapest, 1884. 8. o.

„Az egész elevátorban 290 tartány van.”

Ulrich Keresztély: Budapest főváros elevatora, „Ulrich” módszere szerint. Budapest, 1884. 9. o.

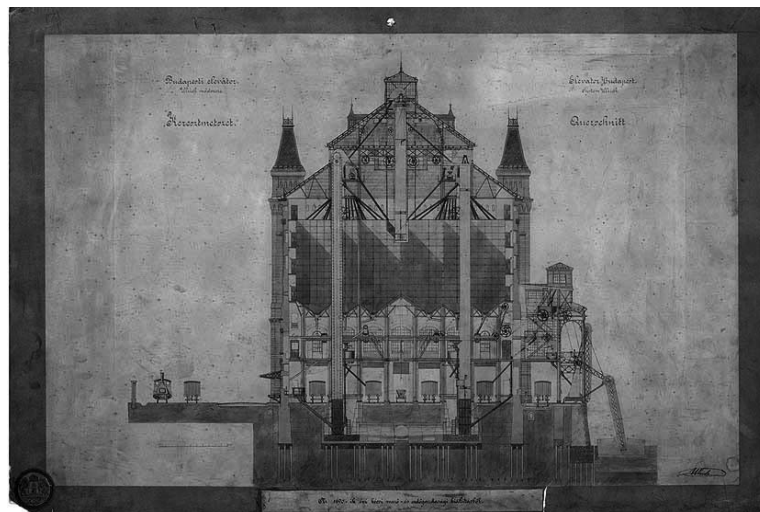
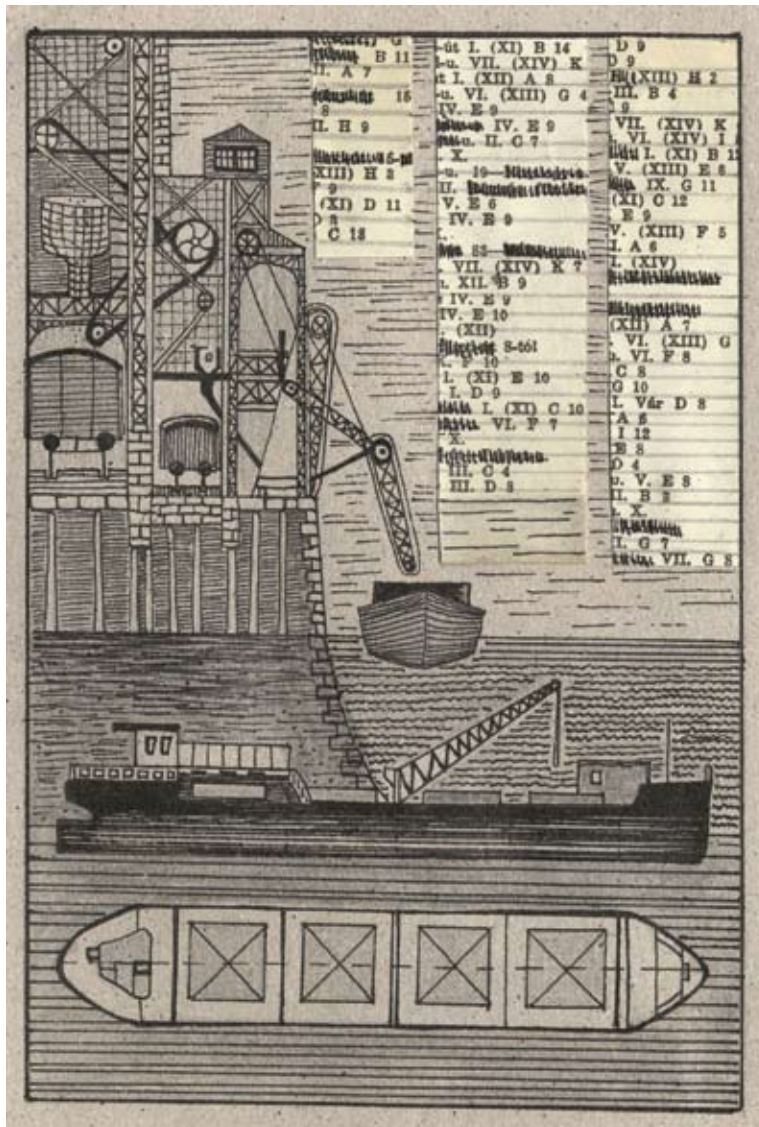

„A tartányokból való kirakás e legegyszerűbb esetre nézve mindenféle mechanikai segédeszközök nélkül történik meg, a mennyeiben a gabona a nehézség törvényeit követve, a megnyitott tolókán és csöveken át a középemeleten levő mérlegekbe folyik, melyeknek tartalma fél-fél waggonterhelésnek felel meg (...) az ezen mérlegekből levezető csöveken át közvetlenül a waggonokba folyik.”

Ulrich Keresztély: Budapest főváros elevatora, „Ulrich” módszere szerint. Budapest, 1884. 40. o.

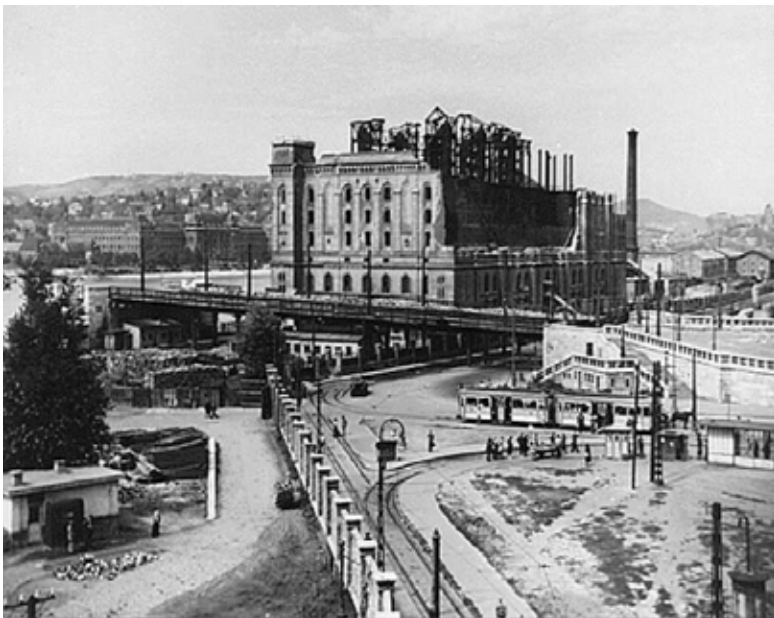

„A legkülönfélébb gabonanemek ezen beraktározása, mely gabonanemek hajón, vasuton és szekereken érkeztek, július 20-án vette kezdetét és nehézség nélkül folytatott, úgy hogy az első hó folyamán körülbelül 80.000 métermázsza gabona raktározott be.”

Ulrich Keresztély: Budapest főváros elevatora, „Ulrich” módszere szerint. Budapest, 1884. 36. o.

elevátor < lat. 'emelő' >: gabona, liszt stb. függőleges v. ferde irányú mozgására szolgáló szállítóeszköz, végtelen szalagon futó vödörsorral. A Boráros téri gabonaraktár ép.-ét ilyen típusú szállítóberendezéséről nevezték el ~nak. Az 1880-1883. években a Fővámház és a Ferencvárosi pu. közötti részen épült közraktárak egyik ép.-e volt. A II. vh.-ban kiégett, helyét parkosították.

Budapest Lexikon, Akadémiai Kiadó, 1993, 367. o.

